

SZÁLLÁSI ÁRPÁD: A KOSSUTH-KORMÁNY EGÉSZSÉGÜGYE DEBRECENBEN¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly**

A gyorsfutár, id. Ábrányi Emil 1849. január 2-án este 8 órakor adta át Poroszlay Frigyes polgármesternek Kossuth újévi keltezésű rendeletét az országgyűlés székhelyének áthelyezéséről. A derék városatyá másnap, tehát január 3-án korán összehívta a közgyűlést, hogy ismertesse a történelmi jelentőségű határozatot. Felhívta kötelező érvénnyel a figyelmüket, mindenki igyekezzen megosztani otthonát a menekültekkel, hogy „azok hiányt ne szenvedjenek”. A civisvárosnak ekkor 30 ezer főnyi törzslakossága lehetett.

Kossuth Lajos január 7-én du. 1 órakor lépte át Pest irányából a Piac utcai órállomás kapuját. Az akkurátusan vezetett naplókönyv 2265. számú bejegyzése szerint kiemelt betűkkel: KOSSUTH a magyarok MÓZESE.

A legnagyobb létszámmal a hadügyminisztérium érkezett. Megkapták a Piac utcai Beck-féle házat, a későbbi MÁV üzletvezetői épület 15 szobáját. Jellemző a zsúfoltságra, hogy Mészáros Lázár hadügyminiszternek a saját „portáján” nem jutott hely, így lelt baráti otthonra Török József kollégiumi orvostanár Hatvan utcai lakásában.

A hadi helyzethez hasonlóan az egészségügy is bonyolult volt. A Stáhly-féle 2. korszakban a nagytekintélyű tanárt a Honvédelmi Minisztérium már korábban tábori főorvossá nevezte ki. Ezzel megszűnt a polgári (nemzetőri), valamint a hivatásos katonai egészségügy kettős ellátási rendszere, ez lényegesen megkönnyítette a majdani utód, Flór Ferenc nehéz feladatát. Mivel sem Stáhly, sem Sauer nem követte a kormányt Debrecenbe, az egészségügyi ellátás irányítása Töltényi János titoknokra hárult. Rutinja már volt, tekintélye még nem. A gyógyszerellátás is hiányt szenvedett. A páratlan munkabírású Kossuth az olaszos Bignio farmakológust bízta meg a számvevői feladatok elvégzésével. Stáhly utódjának megtalálása sem váratott sokáig magára. Előbb híre ment, hogy valahol a közelben tartózkodik a kórházszervezői képességéről híres Tormay Károly, de tekintélyben az elődjét még ő sem pótolta. Töltényi pedig szomorúan panaszkodott a kormányzónak január 21-én, hogy „a nyolc debreceni orvos és nyolc debreceni sebész közül egy sem tartotta érdemesnek magát az osztálynál jelentkezni”.

Megfelelő embert a megfelelő helyre, tartja a mondás. Ez 1849. január 22-én – tehát egy nappal Töltényi panaszos levele után – a kormánynak fényesen sikerült. Szemere Bertalan kormánybiztos bizalmasan jelentette, hogy Pest tisztiorvosa, a Rókus Kórház igazgatója, az

¹ Forrás: Szállási Árpád: A Kossuth-kormány egészségügye Debrecenben. = Orvosi Hetilap, 1999. pp. 200–202.

A szerző által felhasznált irodalom:

A szabadságharc fővárosa Debrecen. (Szerk.: Szabó István) Tiszántúli Ref. Egyh., Debrecen, 1948.

Herpay Gábor: A Debreczeni ref. Ispótlály története 1529–1929. Tiszántúli Ref. Egyh., Debrecen, 1929.

Högyes Endre: Török József és Antal Géza. Emlékbeszéd. Bp., 1899. MTA, pp. 3–5.

Varga Endre: Az 1848–49. évi magyar hadsereg egészségügyi szervezete. In: Károlyi Árpád Emlékkönyv. Bp., 1933.

Sárkány-Nyomda. pp. 564–590.

Zeliczy Dániel: Debreczen szab. kir. város egyetemes leírása. Debrecen, 1882. Térképmelléklet.

‘Orvosi Tár’ egyik szerkesztője, a honi medicina óriása, a kötelességteljesítés mintaképe, a nemzeti érzés orvosi szimbóluma: Flór Ferenc főorvos a Felső-Tiszavidéken tartózkodik. Nem volt nehéz rátalálni, s azonnali hatállyal az egészségügyi osztály élére került. Ahogy Gortvay írja: „Flór érdeme, hogy a bomlásnak indult hadsereg egészségügye terén személyi és tárgyi vonatkozásban, továbbá a kórházi és gyógyszerellátás terén érezhető hiányon úrrá tudott lenni. Először szigorúan visszaállította az orvosi személyzet fegyelmét, és rendezte a tábori orvosok rangfokozatait, rangjelzéseit és fizetését, továbbá megtiltotta, hogy tábori szolgálatban álló orvosok állomásaikat előjáróik engedélye nélkül elhagyják. Elrendelte, hogy a tábori orvosok kabátgomb-nyílásukban mindenki által könnyen megkülönböztethető fehér szalagot viseljenek. Azután keresztülvitte, hogy magasabb parancsnokságok orvosokat önkényesen ne nevezzenek ki és biztosította, hogy a hadseregcsoportok vezetői rendszeres jelentéseket küldjenek be hozzá az egyes csapattestek egészségügyi viszonyairól és a tábori egészségügyi intézmények szükségleteiről.”

Flór főorvossal azonos időben került Obonyai János a debreceni kórházak élére. Ez utóbbi Spaczek János néven szerzett orvosi oklevelet 1846-ban. Már 1848. december 17-én a pesti Károly laktanya igazgató főorvosa, Kossuth feltétlen híve, a gyakran bélpanaszokkal küszködő szónok-zseni egyik háziorvosa. A kormányt természetesen követte Debrecenbe. A 30 ezer lakosú település lélekszáma ekkorra már másfélszeresére nőtt. Debrecen, az ország legvédehetlenebb városa, mondták, nem indokolatlanul.

Sáncrendszerét lóval át lehetett ugratni. Hol volt ez a kővárak biztonságától, azért szorult mindig ez az Alföldszéli kalmárközpont a relatív biztonságát inkább megvásárolni. Még a sarc is olcsóbb volt, mint a szalmatetők csóvás kockázata.

Maradt tehát afféle hátszági főváros, amelyben öt állandó tábori kórház működött. Az elosztó központ szerepét a Szent Anna utca és a Varga utca sarkán lévő piaristák zárdája töltötte be, összesen 84 ágygal. A Postakert előtti téren (a Salétrom utca folytatása) lévő polgári kórház 59 beteget tudott fogadni. Kovács Pál debreceni derék polgár 66 férőhelyes fiókkórházának helyét még nem sikerült azonosítani. A Fehérlő vendéglőben 10 beteget ápoltak. Kórház lett a dohánygyár (vagy Dohányabálda) sokhelyiségű épülete is. Szükség esetén rendelkezésre állott még a Református Ispotály, a kollégiumi betegszobák és magánlakások sora. Szerencsére az utóbbiakat nem kellett igénybe venni. Nagyváradon „kötszer és műszergyárat is állítottak fel”.

A korabeli dokumentumok szerint május második felében „egyetlen hét alatt 12827 katonát, vagyis az akkori magyar haderőnek közel 10%-át részesítették kórházi ápolásban. Felgyógyult 6543, meghalt 931, maradt kórházi kezelésben 5333. A sok halálozás a kolera- és hagymázjárványnak tulajdonítandó.” Akkortájt a francia egészségügy sem tudott felmutatni jobb gyógyulási arányt.

Érdekes, hogy a város első számú orvosa: Török József kollégiumi orvostanár a hadi ellátásban nem játszott kulcsszerepet. Hógyes Endre emlékbeszéde szerint „1849-ben Mészáros Lázár hadügyminiszter két honvédkórház főorvosává nevezte ki, mely minőségben január 1-től április végéig működött”. A január 1. biztosan elírás, mert a hadügyminiszter jóval később érkezett a városba. Az viszont valószínű, hogy „május havában Szemere Bertalan miniszteri tanácsossá nevezte ki az egészségügyi osztályhoz, melynek főnöke akkor Bugát Pál volt”. Egy biztos: Török József orvostanár a Nyáry Pál-féle békepárthoz húzott, erről tanúskodik bátyjához írott levele.

Nemes gesztusra, újszerű szemléletre vall a rokkantellátás megszervezésének terve. „A kormány a háború rokkant honvédeinek rokkantsági, az elesett altisztek és köztisztek özvegyeinek özvegyi nyugdíj fizetését rendszeresítette, amellet pedig a rokkantnak otthont nyújtó rokkantház felállítását határozta el.”

A megvalósítás illetően elmaradása nem rajtuk múltott. Tény, hogy Debrecen, az ország valóban legvédehetlenebb helysége közel öt hónapig volt a szabadságharc fővárosa. Innen indult el a diadalmas tavaszi hadjárat, valamint Budavár bevétele.

Debrecen 1849-ben az egészségügy terén is felnőtt a feladatához.